

كۆمپيوتېر و ئىنتېرنېتتىكى

ئازارەكان
لەكاتبە زىادەرەھەتلىك
لە بەكارھېتتە كۆمپيوتېر

دانا خەلىل طەج

پەيمانگە كۆمپيوتېرگە ھەسول

بہ ناوی خودای گہورہ و بہ بہ زہیی

ہہ موو شتیک، ئە گہر زیادہ پڑوی تیدا بکریٹ و بہ شیوہیہ کی پیکراو ئە نجام نہ دریت، پڑنگہ زیان بگہیہ نیت بہ خاوەنہ کە ی، یه کیک لە م شتانه، ئامیری کۆمپیوتەرہ . کۆمپیوتەر کہ لە م سەردەمەدا ھۆکاریکی زۆر گرنگی بہ پڑوہ بردنی ژیانی پۆژانہ مانہ و سەرچاوەیہ کی زانیاریہ کانہ، کہ چی ئە گہر زیادہ پڑوی لە بہ کارھینانی کرا، ئەوا زیانیکی زۆری جہستہیی و دەررونی بہ بہ کارھینەرہ کہ دہ گہیہ نیت، ئەوہی کہ من لە م کورتہ پاپۆرتہدا مہ بہ ستمہ، زیانہ جہستہییہ کانہ، ھەر وہا چہ ند پینمایہ کی گرنگیشم باسکردوہ کہ دہ بنہ مایہی پیکری کردن لە تہ شہ نہ سەندن زیانہ کان، بہ لام پیویستہ ھەر لیڑوہ ھہ موومان ئەوہ بزانی کہ تہ نانہت ئەو پیکہ چارانہی کہ لە م پاپۆرتہدا باسکردوون نابنہ چارہ سەریکی یه کلاکە رەوہ، بہ لکو چارہ سەری یه کلاکە رەوہ ئەوہیہ کہ بہ شیوہیہ کی پیکراو کۆمپیوتەر بہ کاربھینریت .

لە م پاپۆرتہدا پوونکردنہوہ دہ دەم لە سەر ھۆکاری پەیدا بوونی ئازاری ئەم ئەندامانہی جہستہ لە کاتی زیادہ پڑوی کردن لە بہ کارھینانی کۆمپیوتەر:

۱. سەر .
۲. چاو .
۳. مل .
۴. شان و بہ شی سەرہوہی قۆل .
۵. دەست و مہ چہ کە کان .
۶. پشت .



ئەگەر لەكاتى بەكارهينانى كۆمپيوتهر، يان لەدواى بەكارهينانى كۆمپيوتهر هەستت بە ئازارى سەرکرد، ئەوا دەكرىت يەكك لەم ھۆكارانە بوونى ھەبىت:

• شاشەى كۆمپيوتهرەكەت نزمترە لە ئاستى سەرت .

يەكك لە ھۆكارەكانى پەيدا بوونى ئازارى سەر دەگەرپتەو ھە بۆ نزمى شاشەى كۆمپيوتهرەكەت (Monitor) لە ئاستى سەرت، ئەمەش وادەكات سەرت بۆ شاشەكە نزم بکەيت و ئەمەش ئازار لە سەرت پەيدا دەكات .

چارەسەر: دەبىت شاشەكەت بەھىنيتە ئاستى سەرت، واتە بەرزى چاوەكانت ھاوتابىت بە سەرھوھى شاشەكە .

• شاشەى كۆمپيوتهرەكەت زۆر نزيكە لىت .

وھك چۆن ھەموومان لە دورەوھە سەيرى تەلەفیزیۆن دەكەين، بەھەمان شيوە پيوستە ھەمان كار لەكاتى بەكارهينانى كۆمپيوتهر ئەنجامدەين .

چاره سەر: دەبیئت ماوهی نیوان سەرت و شاشەیی کۆمپیوتەرە کەت لە نیوان ۶۰ سم بۆ ۸۰ سم بیئت (واتە لە نیو مەتر زیاتر بیئت و لە مەتریک کە مەتر بیئت).

• رەونەقی شاشە زیاد لە پیویست زۆرە، یاخود زیاد لە پیویست کەمە.

رەونەقی شاشە (Screen Brightness) کاریگەرییەکی زۆری هەیه و ئەگەر زیاد لە پیویست زۆر بکریت یان کەم بکریت، ئەوا دەبیئتە مایەیی پەیدابوونی ئازار لە سەر (سەرئێشە). بۆیە پیویستە هەمیشە گرنگی بە رەونەقی شاشەیی کۆمپیوتەرە کە مان بەدەین بە پیی ئەو شوینەیی کە کۆمپیوتەری لێ بەکار دەهێنین.

• بەکارهێنانی کۆمپیوتەر بۆ ماوهیەکی زۆر بە بی ئەو هی پشوویک بە چاوه کانت بەدەیت.

نابیت چاوه کانتان بۆ ماوهیەکی دوور و درێژ بەکارهێنین بۆ سەیرکردنی کۆمپیوتەر بە بی ئەو هی هیچ پشوویکی پیبدهین. ئەمەش سەرئەنجام دەبیئتە مایەیی سەرئێشە.

چاره سەر: پیویستە یاسای ۲۰|۲۰|۲۰ (یاخود یاسای سی بیست) پەپرەو بکەین، یاساکە دەلیت: لە ماوهی هەر ۲۰ خوله کیک، سەیری دووری ۲۰ پی بکە لە خۆت (واتە ۶ مەتر) بۆ ماوهی ۲۰ چرکە.

• قەبارەیی فۆنتی شاشە کەت بچووکە.

یەکیک لە هۆکارەکانی پەیدابوونی ئازاری سەر و ئازاری چاو، بریتییه لە بچووکیی فۆنتی شاشە چونکە چاوه کانت زیاتر لە حالەتی ئاسایی ماندوو دەبن و ورد دەبنەوه بۆ خویندنهوهی نووسراوه بچووکە کە.

چاره سەر: دەبیئت هەولبدهیت قەبارەیی فۆنتی شاشە کەت گەورەتر بکەیت.



بىگومان ھەمان ھۆكارەكانى سەرئىشە، پەيۋەندىيەكى راستەوخۆيان ھەيە بە ئازارى چاۋ، لەگەل ھەندىك ھۆكارى تىرىش:

• بەپىي پىۋىست چاۋەكانت نەتروكاندوۋە .

كردارى چاۋ تروكاندن زۆر گرنگە بۇ پاراستنى تەپپى چاۋ بەتايبەت بۇ بەكارھىنەرانى كۆمپىوتەر، ئەگەر بەكارھىنەرى كۆمپىوتەر كردارى چاۋتروكاندن بەكەمىي ئەنجامبەت، ئەۋا تەپپى چاۋەكانى كەم دەبىت، ھەندىكجارىش شتەكان بە ناروونىي (ۋاتە بە غىمى) دەبىنەت .

• تواناى چاۋەكانت ۋەكو پىشوو نەماۋە ۋ پىۋىستىت بە پشكنىنەكى نوئ ھەيە بۇ چاۋەكانت . يەككە لە ھۆكارەكانى ئازارى چاۋ برىتىيە لە كەمبۈونى وزەى چاۋ، رەنگە تۆ پىشتر ۳ كاژىر كۆمپىوتەرت بەكارھىنەبىت ۋ كارىگەرىيەكى ئاۋاى لەسەرتەۋە نەبوۋىت، بەلام لەدۋاى سالىك يان زىاتر، لەۋانەيە ھەست بەۋە بكەيت كە چاۋەكانت ئازارى ھەيە ئەگەر ۳ كاژىر كۆمپىوتەر بەكاربەنەت . ئەمەش ماناى ئەۋەيە كە تواناى چاۋەكانت كەمبۈۋەتەۋە .

چارەسەر: پىۋىستە بچىتە لاي پزىشكى چاۋ ۋ نوئترىن پشكنىن بۇ چاۋت ئەنجامبەدەيت بۇئەۋەى ورياي خۆت بىت .



- ئامىرى مۇبايله كەت لە نىوان شانە كانت و سەرتەوہ داناوہ لە برى ئەوہى بە دەستتەوہ بىگريت . ئازارى مل پەيدا دەبىت ئەگەر لە كاتى پەيوەندىكردندا مۇبايله كەت لە نىوان شان و سەرت دابنىت لە برى ئەوہى بە دەستتە كانت بىگريت و پەيوەندى بگەيت .

چارەسەر: لە كاتى بە كارھىنانى مۇبايل، دۇنيا بەوہ كە ملت بە شىوہ يەكى راست وە ستاوہ و بەرەو خواروہ نىيە . ھەر وھا دەتوانىت سوود لە ئامىرى Headset بىنىت كە تەنھا لە گوئيە كانتى دەنىت و پىويست ناكات مۇبايله كەت بە دەستتە كانت بىگريت .

- ئامىرى دۇكىومىنتە كەت لە ئاستى شاشەى كۆمپىوتەرە كەت نىيە . ئامىرى دۇكىومىنت كە بە كاردىت بۇ جىگىر كردنى كاغەز تاكو نووسراوہ كانى ناو كاغەزە كە لە كۆمپىوتەرە كە ماندا بنووسىنەوہ . لە حالەتى ئاسايىدا ئەم ئامىرە راستەوخو لە تەنىشت شاشەى كۆمپىوتەرەوہ دادەنرىت و بەرزىيەكەى لە ئاستى شاشەى كۆمپىوتەرەكە دەبىت . بەلام لە ھەندىك حالەتدا دەبىتە ماىەى ئازار بۇ مل، بۇ نمونە ئەگەر ئامىرى دۇكىومىنتەكە بەرزىت يان نزمترىت لە بەرزى شاشەى كۆمپىوتەر .

- كورسىيەكەت دوورە لە كىبۆردى كۆمپىوتەرەكەت . ئەگەر كورسىيەكەت زىاد لە پىويست دوور بىت لە كىبۆردى كۆمپىوتەرەكەت، ئەوا ناچار دەبىت كە قوڵە كانت درىژ بگەيت بۇئەوہى دەستت بگاتە كىبۆردەكە، كە ئەمەش دەبىتە ماىەى ئازار بۇ مل و شانەكان و چاوہكانىش .

چاره سەر: ده بیټ شوینی کورسییه کهت له ئاستیکی گونجاو بیټ که دهسته کانت به ئاسانی بگاته گشت دووگمه کانی کیبۆرده کهت .

• هیئانه پیئشی سەر بۆئوهی شاشه که به جوانی ببینیت .

به شیکی زۆری به کارهینهرانی کۆمپیوتەر، سهریان له شاشه که نزیك ده که نه وه بۆ بینینی شاشه ی کۆمپیوتەر!، که ئەمەش ده بیته مایه ی ئازاردانی مل و چاو و سەر و پشت .

چاره سەر: ده بیټ له کاتی به کارهینانی کۆمپیوته ردا سهرت به شیوه یه کی جیگیر بهیلتیه وه و هه ول نه دهیت بۆئوهی سهرت نزیك بکه یته وه له شاشه ی کۆمپیوته ر .

ئازاری شان و به شی سهره وه ی قۆل



• ئامیری ماوسه کهت زیاد له پیویست لیته وه دووره یاخود نزیکه .

ئه گه ر تۆ به کارهینهری هه ر کامیک له ئامیری ماوس یاخود Touchpad یټ، ئەوا پیویسته دووری دهسته کانت له ماوس یاخود Touchpad ه که به شیوه یه کی گونجاو بیټ، ئەگینا ده بیته مایه ی ئازار بۆ شانەکان، پیویسته ئامیری ماوسه کهت له هه مان ئاستی کیبۆرده کهت بیټ .

• ئامیری کیبۆرده کهت زیاد له پیویست دووره لیټ، یاخود به رزتره یاخود نرمتره له ئاستی پیویست . له وکاته ی که کیبۆرده کهت به شیوه یه کی زیاد له پیویست له دهسته کانت دووره، ده بیته مایه ی ئازار بۆ شانەکان و مل . هه روه ها ئه گه ر کیبۆرده کهت به رزتر یاخود نرمتر بیټ له ئاستی ده ست و قۆله کانت، ئەوا سهرئه نجام ئازار له قۆله کانت و شانته په یدا ده بیټ .

چاره سەر: پیویسته دلنیا بینه وه له ئاستی به رزی و نرمی و دووری کیبۆر لیمانه وه .



- مەچەكەكانت بەشيوەيەكى ئاسايى لە بەرامبەر كۆمپيوته رەكەت نين . لەكاتى بەكارهينانى كۆمپيوته ر، پيوسته مەچەكەكانمان راست و راست بەرامبەر كۆمپيوته رەكە بىت . ئەگەر نا ئازارى ليوە پەيدا دەبىت ، بۆ نمونە ئەگەر مەچەكەكان لەلاى راست يان چەپەوہ كار لەسەر كۆمپيوته رەكە بكن ، ئەوا ئازارى ليوە پەيدا دەبىت .
- ئاميرى ماوسەكەت زياد لە پيوست لىت دوورە ياخود نزيكە . ئەگەر ئاميرى ماوسەكەت زياد لە پيوست لىتەوہ دوور بىت كە ناچار ت بكات دەستەكانت زياد لە دوخى ئاسايى دريژ بكەيت ، ئەوا كاريگەريى بەسەر مەچەكەكانتەوہ دەبىت و ئازاريان پيدەگەيەنيت ، بەهەمان شيوە ئەگەر ماوسەكەت زياد لە پيوست لىتەوہ نزيكيش بىت .
- داگرتنى دووگەكانى كيبوردهكەت بە توندى . هۆكاريكى پەيدا بوونى ئازار لە پەنجەكان و مەچەكەكان ، برىتيە لە داگرتنى دووگەكانى كيبورد بەشيوەيەكى زۆر توند ، واتە بەهەموو هيزه وە دووگەكان دابگرىت ! .
- چارەسەر : پيوسته لەسەر بەكارهينەرانى كۆمپيوته ر كە بەشيوەيەكى ئاسايى و لەسەر خوئى دووگەكانى كيبوردهكەيان بەكاربهينن .
- قەبارەى ئاميرى ماوسەكەت لەگەل دەستت گونجاو نيە ، ياخود ماوسى دەستى چەپ بەكار دەهينيت لەكاتىكدا كە خۆت دەستى راستىت و بە پيچەوانەوہش .

بېگومان ئامىرى ماوس قەبارەى جۆراوجۆرى ھەيە، پېۋىستە لەسەر بەكارھىنەرى كۆمپىوتەر كە بەپىي قەبارەى دەستى خۆى، قەبارەيەكى گونجاوى ئامىرى ماوس بىكرىت. لەلايەكى تىرىش، ھەندىك جۆرى ماوس ھەيە كە تايىبەتە بەو كەسانەى كە دەيانەوئىت بە دەستى راست ماوس بەكاربھىنن، ھەروەھا ھەندىك جۆرى ماوس ھەيە بۆ ئەو كەسانەيە كە دەيانەوئىت بە دەستى چەپ ماوس بەكاربھىنن. بۆيەش پېۋىستە بەپىي دەستى خۆت ئامىرى ماوس بىكرىت. ئەگەر كەسىك كە دەستى راستە بىت، كەچى ئامىرى ماوسەكەى تايىبەت بىت بە دەستى چەپە، ئەوا ئازار لە مەچەكى پەيدا دەبىت.

• داگرتنى دووگمەكان بەشيوەيەكى زۆر خىرا و بەبى وەستان و پشودان بە دەستەكانت.

داگرتنى دووگمەكانى سەر كىبۆردەكەت بەبى وەستان بۆ ماوہيەكى دوور و درىژ دەبىتە مايەى ئازار كە ياندن بە مەچەكەكان و پەنجەكان و قۆل.

چارسەر: پېۋىستە لەسەر بەكارھىنەرى كۆمپىوتەر كە لەكاتى داگرتنى دووگمەكانى كىبۆرد بۆ ماوہيەكى زۆر، ھەولبەت كە ۱۵ تا ۳۰ چركە پشوو بە دەستەكانى بدات.

ئازارى پشت



• بەرزى و نزمى كورسىيەكەت جىگىرە.

زۆرجار ئازارى بەشى خوارەوہى پشت دەگەرپتەوہ بۆ ئەو كورسىيەى كە لەسەرى دانىشتوويت، لەپووى تەندرووستىيەوہ چاكتىن جۆرى كورسىيە ئەوہيانە كە تواناى دەستكارىكردنى بەرزى و نزمىيەكەيت

هه بئت. ههروهه پئويسته سهروهه كورسيه كه به مادديه كي نه رم (وه كو ئيسفهنج) داپوشرابئت تاكو ئازار به پشت نه گات.

• به شيويه كي نا ته ندروست له سهه كورسيه كه دانيشتوويت.

زورجار هوكارى پيدا بونى ئازار له به شى خواره وهى پشت ده گه رپته وه بو دانيشتن به شيويه كي هه له سهه كورسى دانيشتوويت و كومپيوتهه به كارده ئينيت. بو نمونه به شيويه پالدانه وه له سهه دانيشوويت، يا خود هه جورىكى ترى نا ته ندروست.

• بو ماويه كي زور له سهه كورسيه كه ت دانيشتوويت به بئى ئه وهى هيچ هه لبستته وه و بجوولئيت. دانيشتن له سهه كورسى و به كاره ئينانى كومپيوتهه بو ماويه چهنه كاژيرىك به بئى ئه وهى چهنه خوله كييك له سهه كورسيه كه ت هه لبستت، كارىكى زور نا ته ندرسته و ئازارى پشتت بو دروست ده كات.

چاره سهه: پئويسته له سهه به كاره ئينه رانى كومپيوتهه به هه موو جورىك خويان به دوور بگرن له مانه وه له سهه كورسى بو ماويه كي زور، پئويسته كه جارجاره هه لبستن له سهه كورسى و جووله بگهن.

• نزيك كردنه وهى سهه له شاشه ي كومپيوتهه ر.

هه نديكجار به كاره ئينه رى كومپيوتهه به شيويه كي نا ته ندروست سهه رى خوئى له شاشه ي كومپيوتهه ره كه ي نزيك ده كاته وه بوئه وهى شاشه كه به ته واويى ببينئت كه ئه مه ش ئازار له به شى خواره وهى پشت دروسته كات.

كوئايى

